

**A szellemi
kulturális örökség
nemzeti jegyzéke és
jó megőrzési gyakorlatok
2008-2019**

SZELLEMI
KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉG
MAGYARORSZÁGON

Szerkesztette: Dr. Csonka-Takács Eszter, Pál-Kovács Dóra

Fotók: © Bán Andrea, Birinyi József, Farkas József, Farkas-Mohi Balázs, Földi Tamás, Göndöcs Evelin, Horváth Miklós Gáborné, Kaszta Dénes, Kákonyi András, Martin Domok, Mosonyi Csabáné, Polster Gabriella

Kiadta: © Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság, 2019

Felelős kiadó: Dr. Cseri Miklós

H-2000 Szentendre, Sztaravodai út 75. | tel.: +36 26 502-529

e-mail: szko@sznm.hu | www.szellemikulturalisorokseg.hu

ISSN 2630-9637

A szellemi kulturális örökség egyezmény és magyarországi végrehajtása

Az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (a továbbiakban UNESCO) megalakulása óta számos egyezményt hozott létre a világ kulturális javainak megmentése és megőrzése érdekében. Ennek sorában 2003-ban fogadta el a szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezményt.

A szellemi kulturális örökség alapvetően szóban, tudásban, képességekben, szokásokban létező, és az élő közösségekhez kapcsolható kulturális gyakorlat. Az egyezmény célja ezen közösségi gyakorlatok megőrzése, az önálló kulturális arcullattal rendelkező közösségek identitásának megerősítése, ezáltal a kulturális sokszínűség kölcsönös elismerése, valamint a nem tárgyiasult és gyakran kihalással fenyegetett kifejezési formák jelentőségének tudatosítása, az ilyen örökség-elemek megőrzése.

A szellemi kulturális örökség hagyományos és élő egyszerre, folyamatosan újraalkotott és szóban, gyakorlatban továbbadott. A szellemi kulturális tevékenység soha nem statikus, hanem olyan tudás, mely generációról generációra való vándorlás során alakul ki és létezik tovább. A szellemi kulturális örökség a közösségekben él, annak tagjai az örökség gyakorlói és hordozói, egyben ők a megőrzés le-téteményesei is.

„A szellemi kulturális
örökség hagyományos és
élő egyszerre...”

A szellemi kulturális örökség lehet szokás, ábrázolás, kifejezési forma, tudás, készség – valamint az ezekkel összefüggő eszköz, készítmény és kulturális színhely –, amelyet a közösségek kulturális örökségük részeként elismernek. Ez a nemzedékről nemzedékre hagyományozódó szellemi kulturális örökség, amelyet a közösségek állandóan újra-teremtnek, közös identitást és folytonosság érzést nyújt számukra. A szellemi kulturális örökség lehet szóbeli hagyomány és kifejezési forma, előadóművészet, társadalmi szokás, rítus és ünnepi esemény, a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeret és gyakorlat, hagyományos kézművesség.

Az egyezmény meghatározza, milyen lépéseket tesz a világszervezet a szellemi kulturális örökség védelme érdekében nemzetközi szinten. Három nyilvántartást indított útjára 2009-ben, amelyre az egyezményhez csatlakozott részes államok adhatnak be felterjesztéseket.

A reprezentatív listán kapott helyet 2009-ben Magyarország felterjesztése, a mohácsi busójárás, 2011-ben a matyó örökség és a magyar solymászat, 2018-ban pedig a kékfestés

hagyománya. Az UNESCO Jó megőrzési gyakorlatai között 2011 óta a Táncház módszer mint a szellemi kulturális örökség átörökítésének magyar modellje, 2016 óta pedig A népzenei örökség Kodály koncepció szerinti megőrzése szerepel.

Magyarország két évi közigazgatási és szakmai előkészítés után 2006-ban a XXXVIII. kihirdető törvény megalkotásával lehetővé tette a dokumentum ratifikálását, melynek eredményeképpen hazánk harminckilencedikként csatlakozott az egyezményhez. Magyarországot 2006-ban, majd 2014-ben négy évre beválasztották a Kormányközi Bizottságba.

A csatlakozás óta eltelt tíz évben az egyezmény céljainak magyarországi megvalósítása lépésről lépésre halad. 2009 áprilisától a Szabadtéri Néprajzi Múzeum koordinálja az egyezmény állami végrehajtásához kapcsolódó szakmai feladatokat, melynek során a múzeum szervezeti egységként létrejött a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság, melynek munkáját egy állandó szakmai tanácsadó testület segíti. Emellett széleskörű szakértői hálózat működik együtt az egyes szakmai feladatok megvalósítása érdekében.

Az igazgatóság feladata a szellemi örökség UNESCO egyezményének hazai szakmai megvalósítása és az ezzel kapcsolatos feladatok koordinálása. Olyan operatív szakmai szervezetként működik, amely összehangolja a szellemi kulturális örökséghez, és elsősorban annak hatékony megőrzéséhez kapcsolódó tevékenységeket és programokat, továbbá összefogja az ezek megvalósításában részt vevő intézményeket és szervezeteket, illetve ösztönzi, elősegíti és koordinálja a szellemi kulturális örökség megőrzésével kapcsolatos teendőket. Biztosítja a szellemi kulturális örökség promócióját, nyilvánossá teszi az egyezményből következő hazai feladatokat és a megvalósulás folyamatának eredményeit, hivatalos dokumentumait. Feladatai közé tartozik a nemzeti jegyzék gondozása, szakmai hálózat kiépítése, szellemi kulturális örökség honlap üzemeltetése, oktatási anyagok tervezése, ismertetőik készítése, konferenciák, továbbképzések szervezése és a szellemi örökségüket megőrizni kívánó közösségekkel való kapcsolattartás.

2011-ben a megyei múzeumok igazgatóságaihoz kapcsolódó múzeumok munkatársaiból alakult a megyei referenci hálózat, melyben megyénként egy múzeológus munkálkodik, egységes koncepció alapján segítve az igazgatóság munkáját. Feladatuk az információk közvetítése az érdeklődő közösségek számára, a helyi szakemberek bekapcsolása a szakmai hálózatba, szakmai tanácsadás az érintett közösségek számára, a szellemi kulturális örökség megyei vagy regionális szintű számbavételének kezdeményezése, koordinálása, fórumok, szakmai találkozók rendezvények, kiállítások szervezése, koordinálása.

2008 szeptemberében megalakult a Szellemi Kulturális Örökség Magyar Nemzeti Bizottsága, amely 2012 óta az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság Szellemi Kulturális Örökség Szakbizottságaként működik. Tagjait a szellemi kulturális örökségben érintett

intézmények, szervezetek, minisztériumok vezetői delegálják. A 22 tagú bizottság feladata a szellemi kulturális örökség egyezmény hazai megvalósításával kapcsolatos lépések kidolgozása, javaslattétel a miniszter számára a nemzeti jegyzékre történő magyar örökség elemek felvételéről, az UNESCO reprezentatív listájára történő magyar felterjesztés kiválasztásáról, az egyezményt megvalósító programok és oktatási projektek kidolgozásáról, a határon átnyúló szellemi kulturális örökségi elemekkel kapcsolatos közös kultúr-diplomáciai együttműködések kialakításáról.

A szellemi kulturális örökség megőrzéséről szóló egyezmény célja szerint a védőintézkedések részeként a részes állam azonosítja és nyilvántartja a területén található szellemi kulturális örökség elemeket. A kultúráért felelős miniszter felhívása alapján a Magyarországon élő közösségek a saját szellemi kulturális örökségükként elismert elemeket javasolhatnak felvenni „A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzéké”-re. Ennek célja, hogy nyilvántartsa, és széles körben hozzáférhetővé tegye mindazon kulturális megnyilvánulásokat, amelyeket a közösségek saját örökségükként tartanak számon és gyakorolnak napjainkban is. A nemzeti jegyzékre történő felvételre a közösségek az előírásoknak megfelelő jelölő nyomtatvány kitöltésével és képi dokumentáció csatolásával tehetnek javaslatot.

A jelölést benyújtó közösségek a teljes jelölési anyagot elküldik a Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságára. Az igazgatóság feldolgozás és előkészítés után a jelöléseket eljuttatja a nemzeti bizottság számára, mely a következő ülésén megvizsgálja azokat, és ennek alapján javaslatot tesz a kultúráért felelős miniszter számára, hogy mely örökségeket vegyék fel a nemzeti jegyzékre. Az így felkerülő szellemi kulturális örökség elemek listája és teljes felterjesztési anyaga hozzáférhető a www.szellemiorokseg.hu honlapon. A nemzeti jegyzékre felvett elemek ünnepélyes kihirdetésére mindenkor a Kulturális Örökség Napjai (KÖN) megnyitóján kerül sor.

A kiadványban látható fényképek illusztrációk, melyek egy része a Skanzen Pütkösdi Örökség Ünnepe-n készült.

Dr. Csonka-Takács Eszter igazgató
Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság
Szabadtéri Néprajzi Múzeum

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzéke (Magyarország)

1. Busójárás Mohácson – maszkos farsangvégi télűző szokás (2008)
2. A Népművészet Mestere díj kitüntetettjeinek tudása és tevékenysége (2008)
3. A kunsági birkapörkölt karcagi hagyománya (2009)
4. Élő hagyományok Kalocsa kulturális terében: hímzés, viselet, pingálás, tánc (2009)
5. Mezőtúri fazekasság (2009)
6. A magyar solymászat (2010)
7. A halasi csipkevarrás élő hagyománya (2010)
8. Matyó örökség – a hímzés, viselet folklór továbbélése (2010)
9. Pünkösdi templomdíszítés Mendén (2011)
10. Tikverőzés Mohán – maszkos, alakoskodó, farsangi szokás (2011)
11. Emmausz Bólyban – húsvéthétfői népszokás (2011)
12. A molnárkalács borsodnádasdi hagyománya (2012)
13. Sárköz népművészete – szövés, hímzés, gyöngyfűzés, viselet (2012)
14. A kőszegi „Szőlő Jövés” ünnepe (2013)
15. Gyékényszövés Tápén (2013)
16. A szilvalekvár főzés szatmár-beregi hagyománya (2013)
17. Hagyományos halászat a Duna magyarországi alsó szakaszán (2013)
18. Csobánolás – bukovinai székely betlehemes játék (2013)
19. Az egri fertálymesterség élő hagyománya (2014)
20. A Kossuth-kultusz ceglédi hagyománya (2014)
21. Selmeci diákhagyományok – a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia diákhagyományainak továbbélése a jogutód intézményekben (2014)
22. Magyarszombatfai fazekasság (2014)
23. Rábavidéki szlovének rönkhúzása (2015)
24. A kékfestés magyarországi hagyománya (2015)

25. A Mária-tisztelet zarándok és búcsú hagyománya Magyarországon (2016)
26. Magyarországi dudahagyomány (2016)
27. A Krisztus-katonaság hagyománya Hajdúdorogon – Kardos legények „A Görögkatolikus hitéhez leghűségesebb város”-ban (2016)
28. A remélés – alakoskodó farsangi szokás – Novajon (2016)
29. Magyar cirkuszművészet (2016)
30. A nagyecsedei magyar és cigány táncgyományok (2017)
31. A hőveji csipkevarrás élő hagyománya (2017)
32. Pütkösdői templomdíszítés Maglódon – Evangélikus tavaszköszöntő egyházi szokás (2018)
33. Magyar vadászati hagyományok (2018)
34. A szegedi papucs készítésének és viselésének élő hagyománya (2018)
35. A lipicai lótenyésztés Magyarországon (2018)
36. A csárdás tánc hagyománya (2019)
37. A verbunk tánc hagyománya (2019)
38. A magyar népi vonós zenekari formáció élő hagyománya (2019)
39. A tojásírás élő hagyománya Magyarországon (2019)
40. A nagykunsági gyapjúhímzés élő gyakorlata (2019)

*A szellemi
kulturális örökség
nemzeti jegyzéke*

Busójárás Mohácson – maszkos farsangvégi télűző szokás (2008)

2009-től az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Reprezentatív Listáján szerepel

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A mohácsi busójárás farsang végén rendezett maszkos, télűző szokás. A hat napon át tartó táncsal, zenével kísért alakoskodó szokásban ma a város lakossága, a busócsoporthoz, a maszkokat, kereplőket készítő kézművesek, a busókat kísérő zenészek és táncosok vesznek részt. A szereplők az ide látogató nagyszámú közönséget is aktívan bevonják, így azok részesévé válnak a város több pontján zajló eseményeknek. A programok folyamatában egyformán szerepet kapnak a tervezett események, mint a busók gyülekezése, felvonulása, a telet szimbolizáló koporsó elégetése, busóavatás, néptáncbemutatók, kézműves vásár, és a spontán akciók és megnyilvánulások, mint a termékenységvarázsló rítuselemek, az ijesztgetés, a játékoság, a tánc.

A Népművészet Mestere díj kitüntetettjeinek tudása és tevékenysége (2008)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A Népművészet Mesterei saját közösségükön belül elismert, mintaadó alkotó egyéniségek, akik fontos hagyomány-átörökítő és értékmentő tevékenységet végeznek. A magyar állam által ezen díjjal kitüntetett tehetséges népi alkotók a szellemi kulturális örökség különböző területeinek képviselői. Az állami kitüntetést 1953 óta, a helyi közösség felterjesztése alapján öt kategóriában adják át minden év augusztus 20-án. Így elismerésben részesülnek a népművészet táncos, énekes, hangszeres zenész, mese-mondó és tárgyalkotó mesterei.

A karcagi módra főzött birkapörkölt a Nagykunság népi táplálkozásának jellegzetes gasztronómiai értéke. A Nagykunság az Alföld legnagyobb állattartó körzete volt, táplálkozásában a juhhús nagyon fontos helyet foglalt el. A nagykunsági birkaétel jellegzetessége, hogy a birka-testet egyszerre főzik meg. A kunsági birkapörkölt ízvilágában jelentősen eltér az Alföld többi városában szokásos ételektől, a „karcagi” jelző tehát nem elsősorban a helyet, hanem a főzési módot takarja. Ez az állat húsának eleinte víz hozzáadása nélküli pörkölését, szinte sütését, és az előzetesen megperzselt fejjel, körmökkel és farokkal, valamint a pacallal és belsőségekkel történő együtt főzését jelenti, fűszerezéséhez pedig csak vöröshagymát, őrölt- és csöves-paprikát, valamint sót használnak.

Élő hagyományok Kalocsa kulturális terében – hímzés, viselet, pingálás, tánc (2009)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A tarka virágú kalocsai hímzés és pingálás messze földön ismert, és gyakran magával a magyar népművészettel azonosítják. A ma is alkotó, színes virágokat előíró, pingáló, kézzel és géppel hímző asszonyok a kalocsai népművészet képviselői. A hagyományőrző csoportok, a néptáncgyűttesek, a múzeum, a népművészeti ház e jellegzetes kultúra, a népművészet által meghatározott kalocsai identitás őrzői. Kalocsa és valamikori szállásainak lakói ma is számos alkalmat teremtenek viseletük, táncaik bemutatására (Szent Iván éji Mulatság, Duna Menti Folklorfesztivál, Kalocsai Paprika Napok, falunapok, szüreti bállok).

A Nagykunság déli részén található Mezőtúr gazdag kézműves múltjából a 19. század közepétől kiemelkedett a fazekasság. Az itt készült használati tárgyak, dísz-tárgyak az ország legtávolabbi részére is eljutottak. A Mezőtúron felhalmozódott tudás hordozói azok a műhelyek, melyekben a jelenkori igényeknek megfelelő tárgyak készítése mellett komoly értékmentő munka is folyik: egy több száz év alatt kiforrott tárgykultúra emlékeit őrzik kiégetett kerámiában, technikai tudásban, szakmai hozzáértésben. Mivel a város és lakói felismerték, hogy ennek az értéknek segítség kell, hogy fenn tudjon maradni, hamar létrehozták azokat az intézményeket (múzeum, tájház, iskola stb.), amelyek hitelesek és erre az értékőrzésre alkalmasak lehetnek.

A magyar solymászat (2010)

2012-től az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Reprezentatív Listáján szerepel

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A solymászat Eurázsia jelentős részén több ezer évre visszatekintő hagyomány, melynek a magyar solymászat is szerves részét képezi. Virágkorát hazánkban az államalapítástól az 1600-as évekig élte, napjainkban pedig újra egyre fontosabb szerepet tölt be a magyarság kultúrájában. A solymászat életmód, közösség, amely magába foglalja a ragadozó madarak, a természet és a vadászat szeretetét, ismeretét; a vadászmadarak tenyésztését, felnevelését, betanítását csakúgy, mint a hagyományos solymászati felszerelések elkészítését és használatát. Mindemellett a solymász közösségek foglalkoznak a történelmi múlt feltárásával, a hagyományok ápolásával és a solymászati tudás átadásával is.

A több, mint 100 éves hagyománnyal rendelkező halasi csipkevarrást 1902-ben indította világhódító útjára Markovics Mária és Dékányi Árpád. Elkészítésének pontos módja amennyire titkos, annyira időigényes és aprólékos is: a kézimunka hófehér, leheletfinom cérnával és szinte láthatatlan tűvel történik, napjainkban is az évszázados tervek, eredeti motívumok és öltésminták használatával. A csipkevarrók száma a kezdetekben a 100 főt is elérte, manapság pedig 8-10-en birtokolják még e finom csipke megalkotásához szükséges tudást. A halasi csipke hivatalos védjegye 1935 óta a három, egymáson keresztben fekvő hal, mely még a legapróbb, pár centiméteres darabon is megtalálható.

Matyó örökség – a hímzés, viselet, folklór továbbélése (2010)

2012-től az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Reprezentatív Listáján szerepel

fotó: Farkas-Mohi Balázs

Matyóságról, matyókról a 18–19. század óta beszélhetünk, s elsősorban az Alföld és a hegyvidék északi találkozásánál fekvő mezőváros, Mezőkövesd és a közeli települések, Tard és Szentistván népességét értjük alatta. A 19–20. század fordulóján formálódó magyar nemzeti kultúra egyik reprezentatív képviselőjeként íródott be a matyó népművészet a kulturális emlékezetbe. A matyó népi műveltség összetevői ma is élő elemei a közösség kultúrájának. A népművészeti tevékenységek, azaz a hímzés, a bútorfestés, valamint a tánc, a népdal, a népzene és a szövegfolklór, a vallási hagyomány együttesen alkotják a matyó hagyományt.

A templomdíszítés szokása a pest megyei Mendén pünkösd ünnepéhez kapcsolódó, az evangélikus egyház keretei között zajló tavaszköszöntő szokás. A templomi májfaállítás szokásában a férfiak a fák kivágását, szállítását, elhelyezését végzik, míg az asszonyok és gyermekek dolga a fákra kerülő textilek elkészítése és a fák kendőkkel történő díszítése. A szalagokkal, hímzett és horgolt kendőkkel feldíszített nyolc nyárfa kitölti a templom két padsora közötti teret. A helyi szlovák eredetű lakossághoz tartozó gyülekezet tagjai a májfa alatt ülve hallgatják végig az istentiszteletet. A hagyomány része az ünnep előtti készülődés, a munka megszervezése, a feladatok kiosztása, az új résztvevők helyének, feladatának megjelölése, és a díszítés utáni közös étkezés.

Tikverőzés Mohán – maszkos, alakoskodó, farsangi szokás (2011)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A tikverőzés farsang utolsó napjához, húshagyó keddhez kapcsolódó alakoskodó szokás. A fejér megyei falu fiatal legényei maskarákban, házról házra járva adományt gyűjtenek, emellett jellegzetes tevékenységük az emberek arcának bekormozása. A szokás a nevét a tojás-adomány begyűjtése közben végzett „tyúkverésről” kapta, amely egyébként a jószág termékenységét, bőségét segíti elő: a tyúkok fenekét a bottal jelképesen megütögetik. A farsangi szokást sokan látogatják a környékbeli településekről és rendszeres a sajtó felbukkanása is, mégis a mohai lakosság sajátja és legjelentősebb eseménye marad.

A húsvéthétfői Emmausz-járás több mint 100 évre visszanyúló, bibliai gyökerű, a német nemzetiséghez kapcsolódó szokás, amely a mai napig aktívan él a Baranya megyei városkában. Húsvéthétfőn a délelőtti kálvária-dombi szentmise után megtelnek a bólyi pincefalu présházai: a családok, baráti társaságok meghívásra érkeznek, de sokan több helyre is betérnek, látogatják egymást. A pincegazdák az úton arra járó ismerősöket is behívják asztalukhoz. Mindez a kölcsönös ismerkedésre, a közösségi kapcsolatok megerősítésére, vagy újak kialakítására ad alkalmat az ünnep kereteiben, kimondatlanul is szimbolizálva a bibliai Emmausz-történet lényegét: meghívlak asztalomhoz, hogy megtudd, ki vagyok.

A molnárkalács borsodnádasi hagyománya (2012)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

Borsodnádasi élő néphagyománya a molnárkalács ostya sütése. Az édesség a római katolikus liturgiában használt szentelt ostyából alakult ki. A régmúltban a helyiek a mindennapok mellett elsősorban nagyböjt, húsvét, karácsony ünnepein és a fonóházban, lakodalmak során készítették. A hagyomány őrzése a családokon belül öröklődött egészen napjainkig. Az ostyát kerek tányérú, olló-szerűen nyitható sütővasal állítják elő. A többszáz borsodnádasi sütővas között nincs két egyforma, mindegyik más-más egyedi motívumot, szöveget hordoz, s napjainkban a családok mellett a helytörténeti gyűjtemény is nagy mennyiségben őriz ostyasütő vasakat.

A tolnai Sárköz a Duna árterében elhelyezkedő öt településből (Decs, Öcsény, Sárpilis, Alsónyék, Bába) álló jellegzetes kulturális régió. Sárköz sajátos, gazdag népművészete az itt élő református lakosság a 19. századi Duna-szabályozást követő ármentesítés után bekövetkező gyors meggazdagodásának következményeként alakult ki. A jellegzetes szöttek- és hímzés-kultúra, a gyöngygallér, a színes, nemes anyagokból készülő viselet, az ahhoz tartozó kiegészítők, a nyelvjárás és a tájegységre jellemző népdalok és táncok együttesen határozzák meg a sárköziek kulturális önazonosságát.

A kőszegi „Szőlő Jövés” ünnepe (2013)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A kőszegi „Szőlő Jövés”, a szőlőhajtások megörökítésének rítusa vélhetően középkori jogszokásból alakult ki, amely ma is élő hagyomány a nyugati határ menti kisvárosban. Az 1740 óta vezetett kőszegi „Szőlő Jövésnek Könyve” tanúsága szerint a hivatalosságok megválasztásával egyidejűleg a hajtásokat díszes és látványos rajzokkal is bejegyezték, aminek kezdetben jósló–időjárás előrejelző jelentőséget tulajdonítottak. Napjainkban a Szent György-napi „szőlő-jövések” megjelölését, azoknak a Városháza előtt a mindenkori polgármesternek való átadását, valamint a könyvbe történő nyilvános bejegyzés hagyományát nemcsak a helyi bortermelők, de az egész város magáénak érzi.

Gyékény szavunk egyaránt jelöli a növényt és a belőle készített szőnyeget. Tápié életéhez évszázadokon keresztül hozzátartozott mindkettő: az alapanyagot férfiak gyűjtötték, a levelek széléről lehúzott selyömből gyerekek, fiatalok és öregek sodorták a felvetőszálat, a szövést főként nők végezték. Két-két karóra átfát fektettek, egy bordán átfúzva ezekre vetették föl az ijant, majd az előkészített leveleket hol jobbról, hol balról bújtatták közéjük. Néhány szál behúzása után szövésüket a bordával tömörítették. Az évszázadokon át megőrzött ősi technikát generációk adták tovább egymásnak. A gyékényszövő asszonyok munkájának köszönhetően a gyékényszövés máig jelen van Tápién.

A szilvalekvár főzés szatmár-beregi hagyománya (2013)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

Az ország legkeletibb területén, a Szatmár-Beregi-síkságon több száz éves múlttal rendelkezik a szilvalekvár-főzés hagyománya. Az egyedi lekvár-főzési technikához a régmúlttól egészen napjainkig szokások kapcsolódnak. Az itt élők számára az ősi, ún. „Nemtudom” szilva-fajta természeti kincs: az apró szemű, rendkívül ízletes gyümölcsből jellegzetes illatú és zamatú lekvárt készítenek szeptember elején. A munkafolyamat (verés, szedés, mosás, válogatás, ciberézés, sűrítés) reggeltől másnap reggelig is eltart. A több főt igénylő munka, illetve a hosszantartó készítmód jó lehetőség a családok, rokonok, közösségek rendszeres összejövetelére, erősíti az összetartozás érzését. A szilvalekvár számos egészséges étel, finomság alapja, kiegészítője.

A hagyományos halászat a saját készítésű eszközökkel történő hal fogása a Duna folyamán és mellékágain, árterületein. Dunaföldvár és Mohács közötti alsó szakaszán a folyamparti településeket a Duna (későbbi Holt-Duna) és Fok-ágak szigetként ölelték körül, amelyek az ún. Öreg Dunával összeköttetésben lévő állóvizek voltak. Az itt folyó kisszerszamos, csónakos halászatnak részét képezi a halászattal kapcsolatos eszközöknek a készítése (csónak, milling, kece, varsa, emelőháló, dobóháló stb.), a természetnek, vízi környezetnek és a halak élet-terének és életmódjának az ismerete és szeretete, a halászattal kapcsolatos tevékenység megismeretése, a vízi környezet és természet harmóniájának megőrzése.

Csobánolás – bukovinai székely betlehemes játék (2013)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A bukovinai székelyek betlehemes játéka Krisztus születését megjelenítő szokás, eredetileg házaló népi színjáték, melynek mára főként színpadon, iskolákban, szabadtéren, vagy akár templomokban és egyéb helyeken bemutatott változata terjed. A 10–12 szereplős játék résztvevői mindenütt férfiak, fiúgyermekek. Míg régebben a házas emberek szokása volt, ma már főként a fiatalabb korosztály alkotja a csoportot, kiegészülve egy női kórossal, amely népviseletben kíséri a játékot. A székelyföldi eredetű karácsonyi népszokás középpontjában – ahogy a betlehemes játéknak is – a szállás-keresés áll, hiszen a hagyományokhoz való ragaszkodásról, erős összetartozás-tudatról ismert népcsoport kétszázötven éves történelme alatt többször kényszerült arra, hogy szülőföldjét, lakóhelyét elhagyva újabb és újabb vidékeken találjon otthonra.

A népi közigazgatás igen ősi szervezete a fertálymesteri intézmény. A 15–19. században a Kárpát-medence különböző városaiban az egyes településrészek által választott tizedesek, német betelepítés után fertálymesterek közvetítettek a negyedek és a városi hatóságok között, felügyeltek a rendre, az erkölcsös életre, óvták az elesetteket. Az egeri fertálymesterség azért különleges, mert Magyarországon egyedüli módon Egerben maradt fenn ez a századokon át, generációról generációra hagyományozódó, koronként változó feladatokkal megbízott tisztség egészen 1950-ig. Az 1996-ban újjáélesztett fertálymesterség az „egriség” szerves része. A fertálymesterek a tradíciókat fenntartva sajátos öltözékben való megjelenésükkel emelik a városi rendezvények fényét.

A Kossuth-kultusz ceglédi hagyománya (2014)

A Kossuth Lajos tevékenységéhez, utóéletéhez és nevéhez kötődő magyarországi Kossuth-kultusznak különleges, semmihez sem hasonlítható fejezete alakult ki Cegléden. A hagyomány megszületése Kossuth ceglédi toborzó-beszédének napjához kötődik. Ennek hatására és az iránta érzett tisztelet jeléül 1877-ben több mint 100 ceglédi polgár látogatott el Kossuth torinói házához, hogy személyesen adja át a város által megszavazott jelképes képviselői mandátumot. A „turini százas küldöttség” néven ismertté vált csoport tablóképét a leszármazottak a mai napig őrzik, az utazás és annak emlékei a ceglédi identitás fontos részét képezik. A városban számos szobor, emléktábla, utcanév, és a Kossuth Múzeum őrzi Kossuth szellemiségét és hozzá fűződő relikviákat.

A selmeczi diákhagyományok eredete a Selmecbányán 1735-ben alapított Bányászati Tanintézet, később Bányászati és Erdészeti Akadémia hallgatóihoz kötődik. A hagyományok az intézmény Sopronba, majd Miskolcra költözése után is fennmaradtak, és a mai napig élnek az egyetemi hallgatóság körében: része többek között az egyenruha-viselet, a szigorú szabályok szerint szerveződő diáktársaságok működése, a társaságok által rendezett, meghatározott ceremóniák szerint zajló szakestélyek, a daloskönyvekben összegyűjtött diáknóták, valamint a nótázás, a valétálás (búcsúzás) szokása, mely utóbbihoz a Szalamander (fáklyás felvonulás Sopron városában) és a valétabál eseményei tartoznak. A „selmeczi szellem” legfőbb jellemzői a vidámság, a barátság, a közösségtudat, a hivatás- és hazaszeretet.

Magyarszombatfai fazekasság (2014)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

Az Őrségben a 14. század óta foglalkoznak fazekassággal. A földművelés, a háztáji gazdálkodás mellett kezdték el a téli időszakban a férfiak fazekasáru készítését, majd a tavaszi munkák megkezdése előtt lovas szekérrel Zalán keresztül Somogy megyébe hordták az árujukat és főleg gabonára cserélték. Ennek a paraszti fazekasságnak a hagyománya mindmáig fennmaradt Magyarszombatfán. Az itteni fazekas-mesterséget számos mediterrán hatás érte: a balos korong, a bőrrrel való korongozás, az edények vonalvezetése mindmáig hordozzák ezen hatásokat, amelyek máshol a Kárpát-medencében nem mutathatóak ki. Eme egyediséget mindmáig büszkén hordozzák munkájukban a helyi mesterek, akik több műhelyben dolgoznak napjainkban is.

A rönkhúzás elterjedése történetileg a teljes magyar-osztrák-szlovén határ térségre jellemző. Olyan dramatikus népszokás, amelyet akkor gyakorolnak, ha a faluban farsang idején senki sem házasodik, és napjainkban is csak ebben az esetben rendezik meg. A még pártában maradt lányoknak egy több méteres hosszúságú fenyő rönköt kell végighúzni a falun, miközben lakodalmi paródiát is eljátszanak a résztvevők. A menetet mindenféle jellegzetes zsánerfigura és zenekar is kíséri. A nap végét bállal zárják. A szokás nem csak a nyelv (magyar és szlovén) megtartását segíti, az identitás megerősítésében is fontos szerepet játszik, s a családalapítás ösztönzése mellett a fennmaradás, az identitás megőrzésének is fontos eleme.

A kékfestés magyarországi hagyománya (2015)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

Magyarországon 1608-ban Lócse, Eperjes, Igló és Késmárk társulásával kezdte meg működését az első festőcéh. Később egyéni vándorutak és a családi áttelepülések egyaránt növelték a magyarországi festőmesterek számát. A 18. század közepén a textilt mintázó vászon nyomók pigment és pácnymást, a festők a kék szín előállítására a festőcsüllenggel való festést alkalmazták. A kékfestés a 18. század végétől meghonosodó festőmesterség egyik speciális ágát a rezerv eljárású dúcnymást és az indigóval történő textilfestést jelenti. Emellett a 20. század első felétől megjelenő jobb minőséget adó szintetikus indigó, az indantrén és ehhez párosuló gépesített dúcnymás terjedt el. Mindkét technológia együttesen jelen van a ma már csak néhány műhely által képviselt kékfestő mesterségben Magyarországon.

Szent István király ország felajánlása óta Szűz Máriát a Kárpát-medencében lakó keresztények különös tisztelettel övezik. Szentkutak, templomok, települések viselik nevét. A keresztény kultúrkörben a búcsújárási célpontok részben emlékhelyek, sírhelyek, csodatévő hagyományokkal tisztelt források, vagy tárgyak (képek, szobrok). Ezeken belül is kiemelkednek jelentőségükben a Mária-kegyhelyekre vezetett búcsújárások. A zarándoklás és a búcsújárás célpontja mindig egy szentnek tekintett hely, kegyhely. A katolikus hagyomány szerint a búcsú a feloldozást nyert bűnért járó ideig tartó büntetés elengedése, ami búcsúhelyekhez kötődik. A zarándoklás a búcsús helyek felkeresése a búcsú elnyeréséért. Évente megközelíti az egymilliót azok száma, akik elzarándokolnak valamelyik máriás búcsú-helyre.

Magyarországi dudahagyomány (2016)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

Napjainkban a duda több közösség által is ismert, éltetett és használt hangszer. A hangszer használói a hangszerkészítők, a dudások, a hangszeren játszó zenészek. Ezek elsősorban kiemelkedő „első generációs” dudások köré kiépült közösségek. A hangszer használata elsősorban a tradicionális alkalmakra és az ezeket felelevenítő eseményekre terjed ki. Ezek közül kiemelkedő jelentőségűek a táncalkalmak: a palóc- és az alföldi táncok egyik legfontosabb tánc kísérete a duda, valamint a hangszer a közelmúltban megjelent a moldvai táncházakban is. A nemzetiségek közül a szerbek és horvátok néptáncjai elsősorban dudára mentek, így a pécsi, budapesti délszláv táncházakban is szól a dudazene. A táncos alkalmak mellett fontosak az évkör ünnepei, melyek közül a karácsony, a farsang és a Szent-Iván nap kiemelendő.

Húsvét a keresztények legnagyobb ünnepe. Hajdúdorogon sajátos módja alakult ki az erre való emlékezésnek: Nagypéntektől, Jézus kereszthalálának napjától húsvétvasárnapig hagyományos viseletbe öltözött kardos legények teljesítenek szolgálatot a görög-katolikus székesegyházban. Ők a Krisztus-katonák. Fő feladatuk a Szent Sírnak, Jézus szimbolikus nyughelyének őrzése. Ezen túl jelen vannak az éjfélt feltámadási szertartáson, illetve a húsvétvasárnapi ünnepélyes szent liturgián és pászkaszentelésen, az ünnepi eledelek megáldásán. Krisztus-katona még meg nem házasodott fiatal ember lehet. A feladat elvállalása komoly gyakorlati, lelki felkészüléssel jár, és megtiszteltetésnek számít. A görögkatolikus közösség számon tartja a Krisztus-katonák személyét, a város vallási ünnepein is kitüntetett szerepet kapnak.

Remélés – alakoskodó farsangi szokás – Novajon (2016)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A remélés a farsang végéhez köthető téltemető, tavaszváró, alakoskodó szokás a Heves megyei Novaj községben. Lényege, hogy egy ál-lakodalmas menet jellegzetes, maskarába öltözött, fiatal, még meg nem házasodott legényei végigjárják a falu utcáit csörömpölés, zeneszó közepette, bemennek a lányos házakhoz, bekormozzák az ott lakó fiatal lányokat, asszonyokat, s cserébe tojást és szalonnát kapnak, melyet összegyűjtve este megsütnek és elfogyasztanak az iskola épületében. A menetben részt vevők száma nem kötött, ám vannak állandó, nélkülözhetetlen zsánerfigurák, mint például drótos tót, köszörús, tollas zsidó, kéményseprő. A koromnak alapvetően tisztító hatást tulajdonítanak: megszabadít a gonosztól, rossztól, átoktól, betegségtől, sőt, akár egy jó vagy jobb esztendő eljövetelét is jósolhatja.

A magyar cirkuszművészet a 19. század közepén válik önálló tényezővé. A vásári komédiákból, vándormutatványosokból, a széles közönség figyelmét felkeltő attrakciókból, az állatok különleges idomításán alapuló produkciók bemutatásából, nagy tudást és kitartást igénylő, kiemelkedően magas színvonalú előadó-művészet jött létre. Az olasz származású Baroccaldi Cirkusz letelepedése után hamar megjelentek a magyar cirkuszművészek produkciói is, amelyek tovább növelték a művészeti ág elismertségét. Ezt ismerte fel a magyar állam, amikor megalapította a 19. század végén a Fővárosi Nagycirkusz intézményét. Emellett családi tradíciókon alapuló utazó magáncirkuszok sokasága szerzett nagy népszerűséget világszerte.

A nagyecsed-i magyar és cigány tánc-hagyományok (2017)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A Felső-Tisza vidék az 1950-es évektől került a magyar tánc-folklorisztikai kutatások fókuszába, melynek következtében Nagyecsed a magyar néptáncmozgalom egyik legismertebb táncos településévé vált. Nagyecsed cigány és magyar lakossága ragaszkodik táncos hagyományaihoz, amelyek identitásuk alapját képezik. A helyi programokon, bálokon és táncházakban az egyes generációk, a magyarok és a cigányok együtt táncolnak. Ez jó példája a különböző közösségek integrációjának, a kulturális sokszínűség elismerésének, illetve a generációkon átívelő aktív részvételnek. A hagyományőrzést beépítették az oktatásba is, így az óvodások és iskolások megtanulják az ecse-di táncok alaplépéseit és megismerkednek kultúrájukkal. Emellett számos hagyományőrző néptáncegyüttes és csoport él, amelyek hazai és külföldi fellépésekkel terjesztik Nagyecsed táncos hagyományát.

Hövej a pókos varrott csipke szülőfaluja. Az 1880-as esztendő körül jelent meg a máig élő díszítési forma, a pókozás. A virágminták közepén lévő lyukakat vékony cérnával hálózzák be, majd pókhálószerű, áttetsző beszövéssel töltik ki. Akkor a legértékesebb egy kézimunka, ha sok a pókozás benne, illetve minden virágmotívum belső térkitöltése más pókos bekötéssel készül. A höveji csipke színe fehér. Mintarajzai, öltéselemei, pókozásai generációkon át öröklődnek. A lyukakat varrótüvel töltik ki, ezért is nevezik tüccsipkének. A varrás megtanulása már gyermekkorban elkezdődik, és amint kellő gyakorlatra tesznek szert, próbálkozhatnak a legnehezebb feladattal, a pókozással. A varrás szeretete, kitartás, és nem utolsósorban türelem szükséges ahhoz, hogy valaki elsajátítsa a höveji csipke készítésének folyamatát. Az évek során technikailag és motívumkészletében egyaránt fejlődő csipkevarrás művészetére büszkéek a településen élő emberek. Hövej öröksége, a magyar népművészet kiemelt darabja a falu címerében is megtalálható.

Pünkösdi templomdíszítés Maglódon – Evangélikus tavaszköszöntő egyházi szokás (2018)

fotó: Kakonyi András

A templom májuszákkal történő pünkösdi díszítése középkori eredetű szokás, amely legtovább evangélikus vidéken maradt meg. A pünkösdi templomdíszítés szokását a 16. század közepén törökök elől menekülő, majd a Felvidékről visszatelepülő maglódiak hozták magukkal. A gyülekezet tagjai pünkösöd szombatján állítják fel a májuszákat a templomban. A férfiak a nyárfák kivágását, szállítását és templomi elhelyezését végzik. A lányok, asszonyok dolga a fák és az oltár szalagokkal, saját hímzésű kendőkkel való feldíszítése. A maglódi templomi zöldágazás jellemzője, hogy a gyülekezet tagjai helyi népviseletben vesznek részt az istentiszteleten, páratlan látványt teremtve a templombelső, a zöld nyárfágákra helyezett színes szalagok-kendők és a népviselet sokszínűségével.

A vadászat egyidős az emberiséggel, amely az ősidőkben létfenntartó tevékenység volt. Napjainkban elsősorban sport- és rekreációs tevékenység, de tekintettel páratlanul gazdag hagyományrendszerére, sokkal több is annál. Szenvedély és sajátos életforma, szakma és önálló tudományág is egyben. Kulturális értékei, hagyományai fennmaradásában a vadászok közösségének elsődleges szerepe, hogy a birtokában lévő tudást átadja az ifjabb generációnak. A sokrétű magyarországi vadászati szokás- és hagyományrendszer, a hazai vadgazdálkodás szakmai színvonala, valamint a gazdag művészi és irodalmi természetábrázolás olyan szellemi kulturális örökséget képvisel, amelynek megőrzése kiemelt feladata és kötelessége a vadász-társadalomnak.

A szegedi papucs készítésének és viselésének élő hagyománya (2018)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A papucs a 19. században vált Szegeden a nők ünnepi és köznapi, valamint a férfiak köznapi viseletének részévé. Elterjedését a polgári viselet átvétele és az 1879-es nagy árvíz után lekövezett utcák segítették elő. A lábbeli egyediségét, szegediségét a papucs elkészítésének és díszítésének módja adja. A hagyományos szegedi papucsok páratlanok voltak, azaz egy kaptafára készültek. Viselés közben alakult ki belőlük a jobb- és ballábás változat. Mivel a papucsos mesterséget csizmadiák, nem pedig a cipőkészítők kezdték művelni, a papucs részeinek összeillesztése is a csizmák összevarrásának megfelelően (kifordítva, nedvesen) történt. A női ünnepi papucs felső része készülhetett bőrből, bársonyból, selyemből, szövetből flitterrel, gyöngyvarrással ékítve. A szegedi papucs ma is része az újasszony viseletnek a szegedi lakodalmakban, használják országsszerte a néptáncsoportok, újragondolt változatai pedig egyre népszerűbbek a hétköznapi használatban.

foró: Farkas-Mohi Balázs

Napjainkban a lipicai a világ kis létszámú exkluzív lófajtái közé tartozik. A fajtát megalapozó ménest a 16. században a Trieszt melletti karszt fennsíkon, a mai szlovéniai Lipicán alapították, melyet a napóleoni háborúk idején kétszer is Magyarországra menekítettek. A lipicai fajtatiszta tenyésztése több mint 430 éve ugyanazon tenyésztési elvek alapján történik. Ennek köszönheti egységes megjelenését, szerkezeti szilárdságát, alkalmasságát katonai, polgári és mezőgazdasági használatra, napjainkban pedig a lovassportokra. Jelentős szerepe van a nemzetközi eredményekben kiemelkedő magyar fogathajtásban és a díjlovaglásban is. A lipicai ló megjelenik az előadóművészetekben is, például a szabadidomításban és a lovasszínházakban. A lipicai lovakat országsszerte számos magántenyésztő tartja, a központi génállomány az Állami Ménesgazdaság Szilvásvárad tenyésztében található, amely emellett gyakorlati oktatási helyszínként és kutatási területként is szolgál.

A csárdás tánc hagyománya (2019)

fotó: Földi Tamás, Göndöcs Evelin

A csárdás a magyar tánc hagyomány újabb rétegébe tartozó számos változatban élő párostánc. A verbunkhoz hasonlóan a katonai toborzások során alakult ki a 18. századtól kezdve. A csárdás különböző verzióit a közelmúltig Magyarország területének nagy részén valamint Erdélyben, Felvidéken és a Vajdaságban is táncolták. Helyi, egyedi változata hagyományörző egyénektől (Nagyecsed, Sárköz, Kisalföld stb.) még az elmúlt évtizedben is gyűjthető, tanulható volt. A magyarországi tánc házmozgalom hatására az 1970-es évektől felelevenített csárdás hagyomány országszerte különleges helyet foglal el a táncgyűttesek repertoárjában.

A verbunk férfitánc elnevezése a német werbung; toborozás szóból ered. A katonák verbuválása tánkra is alkalmat adó, mulatsággal járó esemény volt, amely a 18. századtól kezdve hozzájárult a kötetlen szerkezetű, gazdag motívumkincsű férfitánc kialakulásához. Az új tánc típusok közé tartozó verbunk két változata, a szóló és a csoportosan járt körverbunk elemei a korábbi férfi táncok hagyományaiban gyökereznek. Szabad, rögtönzött jellege kapcsán a romantika korától kezdve a magyar virtus és szabadság egyik legkifejezőbb megnyilvánulásának tekinthető. A magyarországi táncművelés hatására az 1970-es évektől felelevenített verbunkhagyomány országszerte különleges helyet foglal el a táncgyűttesek repertoárjában.

A magyar népi vonós zenekari formáció élő hagyománya (2019)

fotó: Farkas József

A magyar hangszeres népzenei hagyomány egyik meghatározó formációja a vonószenekar. Eredete a kamarazenekarok kialakulásáig vezethető vissza. Az alapvetően vonós formáció felállása régióként és koronként változott, azonban a hegedű-brácsa–bőgő alapfelállítás, esetenként annak egyes tagjait megkettőző, vagy egyéb vonósokkal bővített, illetve cimbalommal és rezgőnyelves fafúvósokkal (tárogató, klarinét) egészül ki. A magyarországi táncházmozgalom hatására az 1970-es évektől új lendületet kapott a vonós formáció hagyománya. Egyre többen keresték fel a még működő tradicionális vonósbandákat, a zenei központokat, hogy rögzítsék, elsajátíthassák tudásukat. A gyűjtött audiovizuális anyag és a hagyományos zenészekkel való találkozás meghatározó eleme a tudás átadásának. Ezenkívül a közoktatás, a zenei fesztiválok, táncházak és a tehetségkutató versenyek is lehetőséget biztosítanak a hagyomány továbbélésének.

A Kárpát-medencében a 19. század elejétől jól ismert húsvéti tojásdíszítési technika a tojásírás, azonban a tojás díszítésének szokása korábbi időkre nyúlik vissza. A hímes tojás a kereszténység legnagyobb ünnepéhez kötődő szokástárgy, a feltámadás, a termékenység, az újjászületés egyetemes szimbóluma, egyben rituális funkciót is betölt. A tojásírás jellemzően női tevékenység, a specialistáknak köszönhetően bizonyos földrajzi régiókban különösen gazdag és egyedülálló hagyománya alakult ki Magyarországon és a határon túli magyarok lakta területeken. Manapság néhány helyi hagyományt fenntartó népművész mellett elsősorban népművészeti körök, érdeklődő magánemberek, népi iparművészek a tojásírás örökségének fenntartói.

A nagykunsági gyapjúhímzés élő gyakorlata (2019)

fotó: Bán Andrea

A Nagykunság a Tiszántúlon, Jász-Nagykun-Szolnok megye délkeleti részén terül el, ahol a népi hímzéskultúra egyik sajátos eleme figyelhető meg. A szórhímzés egyik változatát a hamis laposöltéssel gyapjúfonallal varrott, vászon alapanyagú textíliák mintakincsét, szerkesztési módját, színvilágát generációról generációra örökölték át. A hímzés jellegzetességei közé tartozik a színátmenetes fonal használata, valamint a kontúrvonalakkal határolt szigorú szerkesztés. Napjainkban tizenegy településen működő közösségek (hímzőkörök, szakkörök, egyesületek) és egyéni hímzők ápolják a hagyományt.

*Jó megőrzési
gyakorlatok
regisztere*

Jó megőrzési gyakorlatok

1. A táncház módszer mint a szellemi kulturális örökség átörökítésének magyar modellje (2011)
2. Kassai-féle lovasíjász módszer (2012)
3. A balatonendrédi vert csipke hagyományának megőrzése az iskolai oktatásban (2014)
4. A debreceni betlehemes találkozó hagyományátörökítési gyakorlata (2015)
5. Rajkó-módszer – tehetséges roma gyerekek zenei képzése az alapoktól a színpadi előadóművésszé nevelésig (2016)
6. A népzenei örökség Kodály koncepció szerinti megőrzése (2016)
7. A cigány/roma szellemi kulturális örökség megőrzésének pedagógiai programja a Gandhi intézményi rendszerben (2017)
8. A népi kézműves szakmai tudás átörökítésének modellje a Népművészeti Egyesületek Szövetsége tevékenységében (2019)

A táncház módszer mint a szellemi kulturális örökség átörökítésének magyar modellje (2011)

2011-től az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Jó Megőrzési Gyakorlatok Regiszterében

fotó: Farkas-Mohi Balázs

Az 1970-es években Budapesten kibontakozott mozgalom, a szellemi kulturális örökséget komplexen (zene, tánc, költészet, szokás stb.), szórakozási-, közösségi-, művelődési alkalomként kínálja a ma embere számára. A módszer lényege, hogy az örökségelemeket közvetlenül a helyi közösségek élő gyakorlatából és archív forrásból meríti, miközben folyamatosan együttműködik a kutatókkal, tudósokkal. A résztvevőktől aktivitást igényel, ugyanakkor közösségi élményt ad. A „táncház” nyitott, alulról szerveződő, mindenki számára hozzáférhető kulturális hálózat, amely civil kezdeményezésként indult, majd kismértékben intézményesült.

Kassai-féle lovasíjász módszer (2012)

fotó: Martin Domok

A „Kassai-féle lovasíjász módszer” egy világszerte elterjedt hagyományörző, sport és szabadidős tevékenység kidolgozott rendszere. Kassai Lajos a 9-10. századi magyar harcművészetre alapozva két évtizedes kísérletezés és edzés eredményeként fejlesztette ki. A módszer lényege az ember és a ló egységes képzési rendjében, az edzések szigorú rendszerében, a vizsgák és versenyek szabályzat szerinti lebonyolításában rejlik. Fontos eleme a közösségépítés, amely táborok, nyílt napok, versenyek, bemutatók, élő történelemórák, nemzetközi edzőtáborok tartásában nyilvánul meg. A lovasíjásznak tudnia kell meghatározott távolságon belül vágató lóról előre, oldalra és hátra minél több és pontosabb lövést leadni. Emellett fontos a hagyományok ápolása, a természet és az ember közötti egyensúly fenntartása, az emberi tudat, lélek és szemlélet formálása.

Balatonendréd Somogy megyében, a nyüzsgő Balatontól karnyújtásnyira fekszik. Népművészeti kincse, a vert csipke, elválaszthatatlanul összeforrt a falu nevével: megújított, újratervezett, egyedi mintakincse az elsődleges védjegye. A balatonendrédi vert csipke készítése és hagyományának őrzése közvetlenül a községhez kapcsolódik. A csipkézést az alapítás évében a falu református lakosságának asszonyai és leányai vagyoni különbségre tekintet nélkül megtanulták. A csipke-készítés hagyományának jelenkori megőrzését a Balatonendrédi Önkormányzat és az Általános Iskola példaértékű összefogással vállalta fel. Az iskolában 1996 óta kiemelt szerepet kapott a csipkeverés helyi tanterve. Kiemelt feladata a felnövekvő nemzedékek visszatartása, a múlt örökségének tiszteletére nevelés.

A debreceni betlehemes találkozó hagyományátörökítési gyakorlata (2015)

fotó: Farkas-Mohi Balázs

A debreceni betlehemes találkozókra minden év decemberének közepén kerül sor. A szervezők célja a Kárpát-medencei hagyományőrző csoportok felkutatása, hagyományos betlehemes gyakorlatuk feltárása, megörökítése, továbbadása, és olyan új csoportok bevonása, amelyek már nem gyakorolják hagyományos betlehemes játékaikat, de motiváltak azok visszatanolása irányában. Az első betlehemes találkozót 1991-ben szervezte meg Tömöry Márta mintegy 20 csoport részvételével. 2015-re a magyar népi kultúra egyik legkedveltebb és legelterjedtebb dramatikus népszokásának eddig nem ismert változatai kerültek elő. A találkozók megszervezése és a betlehemes csoportok mentorálása a hagyományápolás és -feltárás példaadó modelljévé vált.

A Rajkó-módszer a magyar népi, és a magyar-roma zenei kultúra bécsi stílushoz alkalmazkodott hagyományát örökíti. A Rajkó-módszer a zenész-cigány dinasztiák által őrzött tudást emelte be az iskolai oktatásba. Előzménye az 1952-ben létrejött Rajkó Zenekar. A Rajkó-módszer 1990-ben a Talentum Művészeti Iskola létrehozásával bontakozott ki, amikor különvált a művészeti tevékenység és a művészeti oktatás. A tehetségkutatás alapján felvett tanulók az egymásra épülő szinteken középfokú végzettséget szereznek, és biztosított a felsőfokú kimenet is. A közös fellépések támogató, inspiráló, nemzetközi szintű színpadi gyakorlatot adnak. A Rajkó-módszer kulturális-társadalmi missziója a magyarországi cigányzene klasszikus vonalának képviselője, komplex rendszerben való tovább hagyományozása.

A népzenei örökség Kodály koncepció szerinti megőrzése (2016)

2016-tól az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Jó Megőrzési Gyakorlatok Regiszterében

fotó: Birinyi József

A Kodály módszer világszerte elismert és gyakorolt zenepedagógiai módszer. Kodály Zoltán koncepciója a magyar népzenei hagyományra épül, és annak az eszménynek jegyében fogalmazódott meg, hogy a magyar gyermek leginkább saját hazája népzenejének, saját „zenei anyanyelvének” megismeréséből kiindulva juthat el a magasrendű európai műzene elsajátításához, s válhat mindenre nyitott gyermekből zeneileg is művelt felnőtté. A Kodály-módszer filozófiája magában foglalja a zenei hagyományokra épített új szemléletű zenekutatás, zenealkotás és zenepedagógia kimunkálásának gondolatát, amelynek fő színterei a helyi közösségek, a nemzeti zenei intézmények-szervezetek és az emberiség zenei kultúrája. E három szintet az emberi muzikalitás eszméje foglalja egységbe.

Az 1994-től fennálló pécsi Gandhi Gimnázium, Kollégium és Alapfokú Művészeti Iskola Magyarország és egyben Európa első cigány/roma nemzetiségi, érettségit adó intézménye. A pedagógiai program biztosítja az elveszőben lévő cigány/roma örökség továbbadását, melyben kiemelt szerepet kap a nyelvi képzés (lovári, beás), a cigány népmeseret oktatása, az alapfokú művészeti képzés és értékeik kutatása, gyűjtése. A tanulók közösségteremtő és -formáló programokon keresztül, valamint színvonalas oktatás keretein belül sajátíthatják el a tudást, amely hozzájárul identitásuk megerősödéséhez, illetve könnyebbé teszi későbbi társadalmi integrációjukat. Az intézményi rendszer hozzájárul a cigány/roma nemzetiség szerteágazó kultúrájának elérhetővé és érthetővé tételéhez és a kulturális sokszínűség el- és befogadásához hazai és nemzetközi szinten egyaránt.

A népi kézműves szakmai tudás átörökítésének modellje a Népművészeti Egyesületek Szövetsége tevékenységében (2019)

fotó: Kaszta Dénes

A Népművészeti Egyesületek Szövetsége (NESZ) civil szervezetként olyan modellt dolgozott ki, melynek célja a hagyományos magyar népi kézművesség értékeinek támogatása, a népművészettel foglalkozó emberek, szervezetek, egyesületek hálózatának kiépítése. Feladata a szakmai érdekképviselés, a tagszervezetekkel, alkotóházakkal való folyamatos kapcsolattartás illetve a kölcsönös információáramlás biztosítása. A NESZ jelentős mértékben hozzájárul a több évszázados tudás éltetéséhez, továbbadásához szakmai továbbképzések, táborok, kiállítások és konferenciák szervezésével, utánpótlás neveléssel, pályázatok kiírásával és a mesterek piacra segítségével. A NESZ által évente megrendezésre kerülő Mesterségek Ünnepe a budai várban nemzetközi szinten is példaértékű a kézműves termékek bemutatása szempontjából.

